

ISTORIA IEI

Lăzile de zestre ale bătrânelor din satele noastre ascund, pe lângă alte comori, și adevărate vedete ale portului femeiesc care au făcut carieră spectaculoasă în moda internațională – iile. Cea mai importantă piesă a costumului tradițional feminin din România a fascinat deopotrivă pictori, fotografi, fețe regale și designeri de renume internațional. Toți aceștia s-au inspirat, au promovat și s-au lăsat vrăjiți de ie sau „cămașa cu altiță” (chenar), așa cum mai este ea cunoscută.

„Româncă îmbrăcată în costum popular de sărbătoare, torcând. Piesele ce compun costumul românesc sunt: cămașă decorată pe piept, pe umeri și pe mânecile largi și lungi cu motive geometrice; fustă largă și lungă, brodată cu motive florale; în față șorț cu motive geometrice, iar în spate catrință; pieptar brodat cu motive florale și tivit, de jur-împrejur, pe margine cu blană neagră; la gât salbă de bani; în picioare pantofi.

În mâini ține o furcă și un fus pentru tors” – aceasta e descrierea unei fotografii semnate Carol Popp de Szathmari, realizată în intervalul 1877-1881 și aflată astăzi în colecția Complexului Național Muzeal ASTRA din Sibiu. Nu știm cine e femeia din fotografie; dacă aparține sau nu

aristocrației vremurilor și s-a lăsat pozată într-un splendid costum tradițional pentru că așa era la modă sau e doar o țărăncuță a cărei frumusețe uluitoare l-a impresionat pe artist. Ceea ce știm însă cu siguranță este faptul că piesele costumului popular românesc au fost scoase pe parcursul anilor din lăzile de zestre ale femeilor de la țară, ajungând direct pe podiumurile de prezentare ale festivalurilor internaționale de modă. Designeri faimoși ca Yves Saint Laurent, Kenzo sau Jean Paul Gaultier au dedicat colecții întregi cămășii populare românești după ce Nadia Comăneci a apărut de câteva ori pe saltea îmbrăcată cu o ie tradițională. Dar, înaintea creatorilor de modă, mari artiști precum Henri Matisse sau Constantin Daniel Rosenthal s-au lăsat și ei vrăjiți de frumusețea portului românesc. De la primul ne-au rămas mai multe picturi și desene înfățișând femei îmbrăcate cu ie, iar al doilea a înfățișat-o în tabloul „România revoluționară” pe Maria Rosetti, englezoaică la origine și soția a lui C.A. Rosetti, purtând atât ie, cât și năframă.

Regina Maria a României, o englezoaică de o frumusețe clasică, nepoată a Reginei Victoria a Marii Britanii, adora costumul popular românesc pe care nu ezita să-l îmbrace și în care s-a lăsat fotografiată de nenumărate ori. Și nu numai ea: toate reginele României, dar și aristocrația feminină a timpului au adoptat acest tip de îmbrăcăminte, poate și cu intenția mai mult sau mai puțin ascunsă de a se face plăcute de mulțime.

Termenul de *ie* se aplică doar cămășii femeiești

Într-o lucrare despre costumul popular din Republica Moldova apărută sub egida UNESCO și semnată de Varvara Buzilă (lucrare numită chiar așa: *Costumul popular din Republica Moldova. Ghid practic*), cămașa este considerată cea mai importantă piesă a costumului popular românesc. Și aceasta din mai multe motive. Ea păstrează vechea tradiție, prin decorare subliniază diferențele de vârstă, ocazii și stare socială și „determină compoziția ornamentală a costumului, restul pieselor asociindu-se cu cămașa, cu care trebuie în mod imperios să se acorde ca epocă, vârstă, ornamentală, cromatică”. Potrivit aceleiași surse, „din punct de vedere lingvistic, românii au moștenit atât termenul latin *ie*, derivând din latinescul *tunicae lineae* (tunică subțire purtată pe piele), pentru cămașa femeiască, cât și un termen împrumutat de romani din fondul celtic și anume *camisa*, atestat pentru prima oară în limba latină în secolul IV [menționat, de pildă, și în *Glossarium mediae et infimae Latinitatis* al lui Du Cange cu o serie de versiuni demonstrând o arie largă de folosință a obiectului vestimentar – n.r.], din care provine românescul *cămașă*, denumind deci o piesă purtată în zonele mai reci ale Europei”. Astfel, în timp ce cămașa are un înțeles generic, termenul de *ie* se aplică doar cămășii femeiești. „În cel mai vechi strat terminologic se înregistrează și denumirea de cămeșoi, folosită pentru a desemna cămașa purtată în toate zilele, atât de femei, cât și de bărbați, în anumite zone, referindu-se la așa-zisa cămașă dreaptă sau cămașă bătrânească, a cărei croială de factură arhaică precede pe scară istorică pe cea a cămășii încrețite la gât, considerată a fi tipul cel mai vechi din România”, se arată în cartea citată mai sus.

Trei tipuri de cămăși în portul feminin

În portul feminin se disting trei tipuri de cămăși, în funcție de croială: cămașa „de-a întregul”, considerată cea mai veche, ia, sau cămașa încrețită la gât, și cămașa cu platcă, influențată de costumul orașenesc. Platca era un dreptunghi de pânză, căptușit de cele mai multe ori, amplasat în zona umerilor.

REGINA ELISABETA

ÎN COSTUME tradiționale: Princesasa Ileana, Princesasa Elena, Regina Maria, ex-Regina Elisabeta a Greciei

După unele surse, este aproape imposibil de determinat când a apărut primul tip de cămașă, dar se consideră că acest tip de îmbrăcăminte ar fi putut să fie purtat de populația aparținând culturii Cucuteni. Cămașa este croită în formă de cruce, dintr-o singură bucată de pânză și cu o deschizătură în partea de sus. Inițial, cămășile erau confecționate din pânză de in sau cânepă, iar mai târziu din mătase și bumbac. Acesta din urmă era folosit ca urzeală pentru bătătura de in și cânepă, mai ales în partea de nord a țării, în timp ce în sud cămășile erau mai frecvent țesute cu borangic. Fața și spatele cămășii se numesc „stan”, iar partea inferioară „poale”. *Stanul* se confecționa din două foi de pânză, iar mâneca din una. Sub braț, cămașa era prevăzută cu așa numita „pavă”, care oferea comoditate în timpul mișcării.

Croială, ornamente, culori

La este, în fapt, o cămașă tradițională românească de sărbătoare, confecționată din pânză albă, bumbac, in sau borangic și împodobită cu mărgelile și broderii la mâneci și la gât. Cum spuneam, croiala este relativ simplă: un dreptunghi de pânză, tăiat rotund în jurul gâtului și întărit cu șnur răsucit. Mânecele sunt, de cele mai multe ori, încrețite atât la umeri, cât și la încheieturile mâinilor. Este un tip de cămașă scurtă până la talie, spre deosebire de cămașa anterioară, mai veche, ce îmbrăca întregul corp și se purta dedesubtul hainelor pentru a apăra corpul de „vrăji și pericole”. Tehnica decorării iei s-a transmis de la mamă la fiică, fapt care a conservat tradiția și gustul de la o generație la alta.

REGINA MARIA

PRINCESASA Ileana a României, în 1923

Motivele sunt stilizate, geometrice sau inspirate de natură. Se disting mai multe variante de bază în compoziția decorului de pe mâneci: ie cu mâneci cu dungi verticale brodate (în râuri

drepte), dungi oblice sau „ie cu stele”. Partea din față a cămășii este și ea bogat brodată, prin repetarea aceluiași modele existente pe mâneci. Iile brodate cu „spic” făceau parte din costumul de nuntă din Moldova. Culorile folosite la broderie erau în două-trei nuanțe cromatice, de regulă, dar se broda și cu o singură culoare, de obicei negru.

Femeile căsătorite și cele în vârstă respectau anumite principii în realizarea costumului, preferând culori mai reținute, modele de croială mai modeste și un material țesut mai simplu, în timp ce la fetele tinere culorile sunt deschise și aprinse. Acestea din urmă nu-și acopereau capul cu ștergarul de îmbrobodit (privilegiu rezervat nevestelor) și nu purtau nici șorț de protecție din același motiv.

Celelalte piese ale costumului popular

De ie se prindeau poalele cămășii făcute din pânză mai puțin fină. Toate părțile cămășii erau patrulate fără răscoieli, această modalitate de confecționare fiind una foarte rațională și economicoasă întrucât nu se pierdea nicio bucată de material.

Peste poale se așezau catrința (în ungurește, *katrinca*), fota (în turcă, *fota*) sau șorțul (în germană, *Schurz*), alte piese de îmbrăcăminte utilizate de la talie în jos. Acestea erau confecționate din lână sau amestec cu bumbac în urzeală și, după etimologie, par să fie o combinație eclectică de modă și modele provenite din est (*fota* este o stofă vărgată tradițională adusă din India), cultura populară românească dovedindu-se, din nou, o sinteză a influențelor orientale și occidentale.

În Moldova, de pildă, specialiștii au descoperit existența a zece grupe de catrințe. Această piesă de îmbrăcăminte este o bucată de material de formă dreptunghiulară care se înfășoară în jurul corpului, de la talie în jos. Cea mai răspândită este catrința „vrăstată”, cu dungi verticale colorate, dar mai există și cea cu „desene alese”, „ițată” sau „brodată”. Acest obiect de îmbrăcăminte se prinde de talie cu o chingă lungă de trei-patru metri. Fota este și ea un soi de catrință țesută cu dungi orizontale colorate, doar că are două părți, în față și în spate.

Îmbrăcămintea de iarnă a femeilor cuprindea și un pieptar cusut din blană de miel, brodat cu fire de lână în motive geometrice sau un soi de jiletcă fără mâneci cusută din lână și căptușită cu lână scărmanată. În unele sate, unde oieritul era dezvoltat, cojocelul era împodobit și cu alt tip de piele în culoare contrastantă.

Costumul femeilor era completat, în anumite împrejurări, de traistă, strămoșul sacoșei de astăzi, în care erau așezate cumpărăturile de la târg. Traista era și ea împodobită cu motive ornamentale variate și se deosebea de desagi, alcătuiți din lână cu râuri orizontale colorate. La sărbători, portul era completat de inele, cercei, mărgelile din aur și argint. În secolul XX, costumul tradițional femeiesc cedează locul hainelor orășenești, el fiind întâlnit astăzi numai în zonele relativ izolate.

ROMANIAN TEAM- MIA, MONICA, GABRIEL